

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1990 m. birželio mėn. 23 d. / June 23, 1990

Nr. 122(25)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Atėjo naujas laikas šiai mokslo įstaigai

Katalikų pasaulis 1990 m. sausio 19 d. numerį rašo: „Atlėgo administracinis bedievybės spaudimas. Pripažįstama „buldozerinio ateizmo“ padaryta žala Lietuvos ir Tarybų Sąjungos tautų kultūrai, jų dvasiai“. Straipsnyje keliamas klausimas: ar esame pasiruošę naujai atsivėrusioms Bažnyčios galimybėms? Autorius konstatuoja: „Trūksta kunigų ar parengtų pasauliečių dešyti moksliniams tikybos mokslui, o ypač pedagogiškai pasiruošusių ir sugebantių tapti tikinčio jaunimo dvasios vadovais... Neapsakomai trūksta darbininkų religinei spaudai ir knygų leidybai“. Šeiminkai yra visoki: vieni jų dirba kaip pakliūva, o kiti — išmintingi šeiminkai — pirmiausia rengia darbininkus. Autorius apgailestauja, kad mums trūksta išmintingumo. Jis taikliai pastebi: „Argi Lietuva, išsivijęs lietuvių ir Ostrių teritorijai tikrai tik du kunigus gali siųsti studijoms [į Romą] ir aprūpinti pragyvenimu?... Kada galės Lietuva parengti kunigų savajai išsivijai, nesgi Vakaruose visur stinga pašaukimų?“

Straipsnis yra įsakmus žadintuvas ir Tėvynė, ir išsivijai. Išsivijai turi Popiežiškąją Šv. Kazimiero kolegiją Romoje, o Tėvynė jaunimo, norintio pasišvęsti kunigo tarnybai. Išsivijai nebuvo turtinga pašaukimais. Tačiau išsivijai didžioji išmintingais šeiminkais, sukūrusiais pokario laikotarpiu įstaigas Tėvynės rytojui, kuris dabar, nors ir audringai, bet tikrai auga. Viena iš svarbesnių išsivijai sukurtų įstaigų yra lietuviškoji Kunigų seminarija Romoje, patiame katalikybės centre. Tėvynė yra turbinga pašaukimais, bet nėra pasirėmusi deramai ir pakankamai juos puoselėti ir ugdyti.

Nūdien Šv. Kazimiero kolegija Romoje yra milžiniškos svarbos centras mūsų Tautos ateičiai. Tautinis Sąjūdis yra Apvaizdos šaukimas mokytis kaip išlikti savita tauta tarp pasaulio tautų Europos tautų šeimoje. Tačiau tautinio Sąjūžio mums nepakanka — mums reikia ir sąjūdžio, kurio ištaka ir jėga yra Kristus. Lietuva, būdama milžino kaimyno pašonėje, patyrė ir patiria, kad tautos ateitis priklauso ne nuo tankų, bet nuo dvasinių vertybių.

(Nukelta į 3 psl.)

Šiame numeryje:

Reikia susirūpinti šv. Kazimiero kolegija Romoje • Romas Sakadolskis kalbasi su Lietuvos Respublikos ministere pirmininke Kazimiera Prunskiene • Tarp tautinio PEN klubo kongresas Madeiroje • Lietuvių dailės muziejaus Lemonte atidarymas ir Vytauto Igno paroda • Kazio Bradūno eilėraščiai • Jeronimo Kačinskio kūrinijų koncertas Bostone • Vilniaus Jaunimo teatras jau vyksta į Chicago • A. a. rašytojui Jonui Minelgai prisiminti • Liūnės Sutemos ir Henriko Nagio poezijos popietė

Mūsų išeities taškas deryboms — Nepriklausomybės aktas

Sekmadienį, birželio 3 dieną, „Amerikos balsas“ telefonu susisiekt su Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininku Vytautu Landsbergiu ir Lietuvos ministere pirmininke Kazimiera Prunskiene, kurie sutiko atsakyti į jiems pateiktus klausimus ryšium su „virsnių“ konferencija, tą savaitę vykusia Washingtono ir jos galima poveikį Lietuvos nepriklausomybės reikalui. Praėjusią savaitę spausdinome pasikalbėjimą su Vytautu Landsbergiu, o dabar spausdiname pasikalbėjimą su Kazimiera Prunskiene. Su ja kalbėjosi Romas Sakadolskis.

Nors pokalbis įvyko prieš beveik tris savaites, atsižvelgiant į dabartinį metu Lietuvoje vykstančias diskusijas dėl Michailo Gorbačiovo sąlygų Lietuvai pradėti derybas su Sovietų Sąjunga ir taip pat į JAV viešosios opinijos spaudimą Vilniui sutikti su Maskvos reikalaujamu moratoriumu dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo akto (žr. *The New York Times* birželio 19 dienos ir *Chicago Tribune* birželio 20 dienos vedamuosius), manome, kad pokalbis tebėra itin aktualus mūsų skaitytojams, norintiems orientuotis Lietuvos vyriausybės laikysenoje šiuo be galo opiu mūsų valstybei klausimu.

— Kalbavosi su Lietuvos Respublikos ministere pirmininke Kazimiera Prunskiene. Ponia Prunskiene, atrodo, kad Sovietų Sąjungos vadovai ne per krūvelę nėra pakeitę savo nusistatymą Lietuvos atžvilgiu?

— Iš to, ką aš tik ką girdėjau, atrodo, kad pokyčio iš esmės nėra, tik, deja, pačios sąlygos, aplinkybės, kuriomis tai sakoma, gerokai keičiasi. Nes Lietuva tuo tarpu, nepaisant ekonominės blokados, tvirtai laikosi savo pozicijos, o demokratine Rusija, kuri kaskart vis labiau demokratiška, atrodo, neturi pretenzijų kaip didžioji kaimynė, kurios vardu būdavo tai daroma (turiu minty okupaciją ir laikymą Tarybų Sąjungoje), atrodo, linkusi mus laikyti savo partnere, lygiateisiais pasirašintais su mumis bendrauti ir atsakyti pretenzijų į Lietuvą kaip į pavaldžią Rusijai arba Sovietų Sąjungai respubliką.

— Ar teisybė, kad Boris Jeltsin'as atsiuntė ir Lietuvai ekonominę komisiją? Ir jeigu taip, kokios iš to išvados, kokie rezultatai?

— Tai nebūtų galima vadinti ekonomine komisija, tai yra demokratinių judėjimų atstovai, bet jie liečia ir ekonominius klausimus. Manau, kad rimtesni ekonominiai sandėriai prasidės tada, kada Boris Jeltsin'as suformuos savo vyriausybę. Savo pasveikinime jam aš kaip tik tiktai užsiminiau, kad kai tik bus suformuota jų vy-

Lietuvos Respublikos ministere pirmininke Kazimiera Prunskiene savo vizito Baltuosiuose rūmuose, Washingtono, šiuo metu gegužės 3 dieną metu, kairėje — jai padedantis pokalbyje vertėjas Viktoras Nakas, Lietuvių informacijos centro Washingtono skyriaus vedėjas, dešinėje — JAV prezidentas George Bush.

riausybę, mes iš savo pusės pasiūlysim pradėti sandėrius dėl ekonominio bendradarbiavimo.

— Anksčiau Vytautas Landsbergis, o dabar ir Jūs, atrodo, esate ganėtinai optimistiški dėl tam tikrų galimybių apeiti blokadą, sudarant tiesioginius ryšius su Rusijos respublika, su kuria, deja, Lietuva neturi bendros sienos.

— Taip, tai yra labai svarbus dalykas, kuo mes galime pasikliauti. Bet man atrodo, kad Michailas Gorbačiovas, sugrįžęs į Kremlį, greičiausiai praktiškai savo veiksmuose pakoreguos savo griežtą politiką, todėl, kad nematau prasmės toliau laikyti tiek ekonominę blokadą, kuri gali daug nemalonių padaryti ir pačiai Kremliui valdžiai, tiek ir nepardėti dialogo, kuris tikrame praktiškame gyvenime yra branginamas kasdien. Aš turiu mintyje visa eilę neoficialių konsultacijų ir mūsų praktiškų veiksmų, randant kompromisinius sprendimus, kurie, beje, palengva gali pradėti funkcionuoti netgi iki derybų. Taigi manau, kad vienas dalykas yra griežtai kalbėti Amerikos tribūnos, tuo būdu parodyti tvirtą Sovietų Sąjungos poziciją ir paties Gorbačiovo tvirtą valią, tvirtas nuostatas, o iš kitos pusės reikės suprasti (ir aš manau, kad prezidentas Gorbačiovas turėtų pabandyti suprasti), kad JAV Kongresas ir kad situacija Sovietų Sąjungoje yra nepalanki jam šia prasme, kad jis laikytųsi savo tokios neankštos pozicijos.

— Jūs sakėte pakoreguos savo griežtą politiką. Kokia prasme jis pakoreguos? Jis tikrai vienintelis pagrindinis klausimas dabar yra Sovietų Sąjungos konstitucijos ir jos įstatymų galiojimas Lietuvoje, be to Maskva nenori kalbėti su Viliumi. Tiesa?

— Aš manau, kad jeigu pradėti nuosekliai eina kalba apie dialogo pradą. Tai dialogo pradai, pagal prezidento Gorbačiovo poziciją, sudod mūsų veiksmams, nepaisant Sovietų Sąjungos konstitucijos — tačiau — į derybas anoji pusė ateiti, remdamasi savo konstitucinėmis nuostatom.

prisirindant prie to, kad Lietuvai iš savo pusės yra linkusi pristabdyti kai kuriuos nutarimus ir veiksmus, kurie ypatingai kliudo (mūsų akimis žiūrint) Sovietų Sąjungos praktinių interesų realizavimui. O Sovietų Sąjungos pozicijai, tai galima susieti su svarbiais iš konstitucijos išplaukiančiais interesais. Tokiu būdu derybų pradžia galima rasti kompromisinį įėjimą vienai ir kitai pusei: Lietuvai — išeinant iš Lietuvos konstitucijos arba iš pagrindinio Nepriklausomybės atstatymo akto, o Maskvai — iš savo konstitucijos. Kitas klausimas — kuo galėtų baigtis tokios derybos, kai abi pusės su skirtingu supratimu ateina jų pradžia. Čia jau klausimas yra kitas, ir paskesnei tarsi. Bet derybų pradžia, mano supratimu, mes esame labai arti ateiti prie abipusio supratimo, kad jos gali prasidėti. Ir netgi Maslenikov, lydejusio prezidentą Gorbačiova, pasisakymai spaudos konferencijose, kalbant apie pristabdymą arba išaldymą kai kurių įstatymų ar nutarimų Lietuvoje, kurie Sovietų Sąjungos konstitucijai neva prieštarauja, rodo, kad toks scenarijus, apie kurį aš kalbu, gali realiai būti visiškai priimtinas.

— Betgi ar ne tiesa, kad Vilnius iki šiol laikėsi nuostatos, kad, kol nebus nutraukta ekonominė blo-

kada prieš Lietuvą, tol Vilnius negali sėsti prie derybų stalo? Taigi turėtų būti pajudėta gana nemažai, kol derybos iš tikrųjų prasidėtų.

— Aš manau, kad tai suprantama ir ana pusė. Kokios derybos, jeigu viena pusė prievartauja ekonominio būdu kitą pusę? Bet nutraukti ekonominę blokadą Maskvai nėra sunku jau vien dėl to, kad jina nepripažįsta, kad tokia blokada vyksta. Kai aš bendravau su prezidentu Gorbačiovu ir premjeru Ryžkovu, ir po to ne kartą anoji pusė yra išsiskiusi, kad yra sankcijos, sakykim, embargo, tiekimo apribojimai, bet ne ekonominė blokada. Nors tas sankcijų mastas yra toks grėsmingas, kad tai yra labai agresyvi ekonominė blokada. Taigi, pagal jų interpretaciją, būtų visai nesunku rasti motyvų, ypatingai dabartinio metu, kai mes iš savo pusės padarėme visą eilę išsiskyrimų, sprendimų, rodydami mūsų pasirėmimą daryti kompromisus, eiti į derybas, kodėl kita pusė galėtų padaryti dabar sekanti žingsni, jeigu iš tikrųjų suprantama, kad derybos neišvengiamos.

— Praėjusį penktadienį (birželio 1 dieną) buvo pasirašyta JAV — TSRS prekybos sutartis. Koks tai signalas Maskvai Lietuvos atžvilgiu, ir koks tai ženklas pačiai Lietuvai?

— Žinoma, Lietuva galejo tikėtis, jog šios sutarties sąlyga turėtų būti Lietuvos klausimo pozityvus sprendimas iš Maskvos pusės. Tačiau, kiek mes žinome, Jungtinių Amerikos Valstijų vadovybė nekele tiesiogiai tos sąlygos, tačiau visada derybose ir pokalbiuose, kaip mes suprantame, iš jos pusės apie Lietuvą ejo kalba. Aš manau, kad mes negalime laikyti, jog pati sutartis jau gales pradėti funkcionuoti, tačiau dargi dar labai rimtas išbandymas — ratifikavimas Kongrese. Na, o, kaip jūm žinoma, prezidento Gorbačiovo susitikimas su kongresmenais, su senatoriais, nebuvo jam itin palankus, ta prasme, kad jis, kaip atrodo, nepatraukė į savo pusę, nesužadino ypatingo palankumo kongresmeni ir senatorių tarpe. Taigi, ar jie ratifikuos šią sutartį, dar yra didelis klausimas. O jeigu tas klausimas dar egzistuoja, Maskva negali būti tiek tikra dėl tos sutarties funkcionavimo, neišsprendusi Lietuvos klausimo.

— Taigi, Jūsų nuomone, prekybos sutarties pasirašymas tai dar nėra būtina Lietuvai pralaimėjimas?

— Mano supratimu — ne. Iš kitos pusės, žinodama, kaip vyksta diplomatiniai pokalbiai (turėjau labai rimtą praktiką, apvažiuodama didžiulį ratą nuo Kanados per Washingtoną, per Vakarų Europą į Maskvą, ir paskui dar kartą viena išvykima į Vakarų Europą, į Berlyną), galiu dabar įsivaizduoti, kaip visa tai vyksta, ir galiu suprasti, kad vieši išsiskyrimai, kad ir preskonferencijose, išsiskyrimai visuomenėje yra vienas dalykas, ypatingai, kai reikalingas vyks tarp stambių valstybių, palaikančių tam tikrą prasmę viena kita kaip stambūs politiniai partneriai, nors ir besikonturuojantys kita prasme. O iš kitos pusės — ką reiškia tiesioginiai, labai uždari pasitarimai, kuriuose tos sąlygos gali būti žymiai griežtesnės. Ir aš esu tikra, kad ir Lietuvos klausimas galejo skambėti šiek tiek su kitais niuansais. Taigi pretenduodama būti irgi politike ir diplomate, nenoriu plačiai komentuoti, ką aš turiu minty, ir kokias viltis aš dedu į tuos pokalbius, kurie vyko be visuomenės akių, ir kokias pasekmes jie galės turėti paties prezidento Gorbačiovo veiksmams, grįžus į Kremlį.

— Kazimierai Prunskienei, Lietuvos Respublikos ministerei pirmininkei labai ačiū už pokalbį.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis, apsuptys Vakarų fotografų ir žurnalistų. M. Baranausko nuotrauka

Rusai ir amerikiečiai už Lietuvos nepriklausomybę Tarptautinio PEN klubo 55-ame kongrese

STASYS GOŠTAUTAS

55-asis Tarptautinio PEN klubo kongresas įvyko šių metų gegužės 6-12 dienomis Funchal mieste, Madeiros saloje, Portugalijoje. Pirmą kartą per 80 metų PEN klubas susirenka Portugalijos teritorijoje. Atvažiuo delegatų iš 66 centrų (60 valstybių) ir daugiau kaip 300 dalyvių ir svečių. PEN klubo mastu tai gausus susirinkimas. Kongresą suorganizavo Portugalijos PEN klubo pirmininkas Pedro Tamenir ir Madeiros rašytojų sąjunga.

Kongreso tema „Kalba ir literatūra: vieningumas ir įvairumas“ atitiko Portugalijos vietą pasaulio literatūroje. Nors portugalų kalba daugiau kaip du šimtai milijonų žmonių, penkiose kontinentuose, portugalų literatūra nėra žinoma, išskyrus kelis poetus (Fernando Pessoa) ir keliolika Brazilijos romanistų (Machado de Assis, Jorge Amado, Guimarães da Rosa). Pirmą kartą ir Portugalijos ekskolonijos dalyvavo kongrese (Angola, Mozambikas, Žaliojo Rago ir t.t.). Taip pat pirmą kartą dalyvavo gausus Afrikos rašytojų būrelis, kuris pademonstravo stipriai augančią literatūrą.

Uždarymo dieną Portugalijos

Portugalijos prezidentas Mario Soares Tarptautinio PEN klubo 55-ame kongrese Madeiroje kalbasi su kongreso delegatais.

prezidentas Mario Soares, pats neblogas rašytojas, pasveikino delegatus ir prisiminė tas dienas, kai Tarptautinis PEN klubas kovojo už rašytojų teises Portugalijoje Salazar'o režimo laikais. Mūsų delegatas gavo progos priminti prezidentui Lietuvos situaciją.

Pirmą kartą Lietuva buvo visų dėmesio centre. Delegatai ir nariai ieškojo lietuvių delegatų, Romualdo Lankausko ir Stasio Goštauto (delegatų) ir Reginos Rudaitytės (narė), apipildami mus klausimais, į kuriuos mes ne visada turėjome atsakymą. Šiuo momentu turbūt niekas neturi pilno atsakymo. Katalonijos PEN klubo pirmininkas Isidor Cónsul Giribet su pavydu žiūrėjo į Lietuvą ir sakė, jog jie stebi, kaip mes išsivaduosim iš Rusų imperijos, o mūsų pagalbos ieškojo Vietnamo ir Puerto Rico centrai.

Mums, lietuviams, svarbiausias tikslas buvo įvesti kiek galima stipresnę rezoliuciją dėl Lietuvos. Pasitarę su PEN klubo generaliniu sekretorium Alexandre Blokh, mes su Romualdu ir

Regina nusprendėm, kad reikia kreiptis į rusų delegaciją, kuriai vadovavo Evgeny Evtušenko. Jis ne tik sutiko parašyti „poetinį“ tekstą (žr. rezoliuciją), bet ir prikalbinti Amerikos delegaciją prie jos prisidėti. Šitaip PEN klubas pirmą kartą surado forsimulę Rusijos (Sovietų Sąjungos PEN klubo nėra) ir Amerikos bendradarbiavimui Lietuvos reikalu. Evtušenko dešimt kartų perrašė rezoliuciją ir vis duodavo mums patikrinti, kol galų gale buvo priimta ir suprantama. Apie 30 centrų pasirašė tą rezoliuciją ir balsavimo metu buvo ji priimta vienbalsiai. Teko nemažai ginčytis su rusų poetu, rašančiu ispanų kalba, kurią jis visai neblogai pramoko Che Guevara laikais Bolivijoje. Pagal jį, jam nėra jokios abejonės, kad Lietuva bus nepriklausoma, to nori rusų tauta.

Antrąją rezoliuciją pasiūlė Norvegijos PEN centras, kurią asamblėja irgi vienbalsiai priėmė kaip skandinavų vieneto siūlomą – danų, suomių, švedų ir norvegų. Didelį palankumą mums pa-

rodė norvegų delegacija ir visokių būdais ieškojo kaip mums padėti. Hans Butenschon pažadėjo atsiųsti lietuvių PEN centrui visą sunkvežimį labai reikalingo popieriaus, kurį bandys pravežti pro Lenkijos sieną. Jeigu tai pavyks, tai jie žadėjo dar daugiau to popieriaus parūpinti visai Lietuvai. Taip pat labai miela lietuviams pasirodė antra Norvegijos delegatė, Aase-Marie Nesse, kuri Lietuvos delegaciją gausiai apdovanojo. Per šiek metų dalyvavus PEN klubo kongresuose, pirmą kartą mes pajutome, kad rašytojai mus gerbia ir stengiasi padėti, kaip išmano. Šiuo momentu Lankauskas dalyvauja Norvegijos rašytojų konferencijoje, o panašius pakvietimus gavome iš Graikijos, Katalonijos, Kolumbijos ir kitur.

Per dvejus metus iš vargingo egzilo PEN centro Lietuvos centras yra pasidarys svarbus ir prasmingas. Pasaulio rašytojai labai pasigedo lietuvių literatūros vertimų pavyzdžių. Jie labai būtų norėję

turėti lietuvių rašytojų vertimus į anglų, vokiečių, prancūzų, ispanų kalbas. Tiesiog nesuprantama, kad per tiek metų mums gyvenant tarptautinėje plotmėje, neįstengėme profesionaliai išleisti nors vieną ar dvi prozas ir poezijos antologijas tomis kalbomis. Kaip gerai būtų, jei į ateinančią kongresą Vienoje (1991 m. lapkričio mėn. 3-9 d.) galėtume nuvesti lietuvių rašytojų antologijas vokiečių ir anglų kalbomis. Tai ne tik galima, bet būtina. Ką buvo išleidusi Maryland Books, Stepo Zobarsko vargo leidyklė, paseno, nes vertimus kas penkio metai reikia atnaujinti.

Šiuo metu Lietuvos PEN centras turi 35 narius Vilniuje (pirmininkas – Romualdas Lankauskas) ir 18 narių Kanadoje ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse (du garbės nariai: Stasys Santu-Lankauskas ir a.a. Antanas Gustaitis) su Algirdo Landsbergiu priešaky. Lietuvių PEN centrui, JAV skyrui, labai reikia daugiau narių ir paramos išlaikyti Vilniaus skyrių. Vilniaus skyrius žada leisti biuletinį apie klubo veiklą ir jo narius lietuvių ir anglų kalbomis, kuris galėtų pasidaryti svarbia tarptautinės komunikacijos priemone tarp Lietuvos ir viso pasaulio rašytojų.

Lietuvių PEN centro pirmininkas Romualdas Lankauskas (Vilnius) ir Lietuvių PEN centro narys Stasys Goštautas (JAV) PEN klubo kongrese Madeiroje.

šių neeilinių patalpų atidarymui. Jų giliai išsakytas savos žemės ir savųjų žmonių tapatiškumas nėra vien tikslas tematinis, ikonografinis, bet iš esmės savo žeme ir žmogų mylinčio, pažįstančio ir išpažįtančio dailininko kūrybinis inkaras. Lietuva Ignui yra, kaip ir kadaise mūsų nežinomoms diėdirbiams ir liaudies kūrėjams, svarbiausias ir nepašalinamas kūrybos šaltinis. Jis toks nuolat trykštantis ir gyvybingas, neišsėmiamas ir įvairiausias, kad jo užtenka visam laikui, visiems iš jo atsigaivintiems. Nenuostabu todėl, kad talentingiausios mūsų Nepriklausomybės laikų jaunosios kartos kūrėjų buvo semtasi iš tu pačių gėlių ir iš takų. Charakteringa, kad visi jie, kaip ir Ignas, liko originalūs, esmiškai saviti, nepakartojami savo tematinio traktavimo ir kūrinių formavimo.

Vytauto Igno kūriniuose, ypač šios parodos tapybinėse kompozicijose, yra visa Lietuva: jos žmonės, jos tvariniai, jos gamta, jos maldaženklijai, pietos, rūpinčiai, betgi ir Praamžiaus bei Perkūno laikų mitų atšvaitai: šventieji vandenys, šventosios ugnys ir girtis bei lygumų dvasios ir dvasia. Ir visa sulydyta į vieną, išradingsias kompozicinius derinius ir permatomą, tobulu koloritu pasižymintį, kūrybinį pasakymą. Katakombų žuvis čia plaukia epochų vandenimis šalia šiek tiek šelmiškai traktuoto autoportreto, sūriųjų vandens betgi brolio žvejo, žūklausito, kurį tebeamasina ir gelmių gyvūnija, ir nepažįstama vandenyno stichija. Ir, kaip pats šių kūrinių koloritas, beveik akvareliskai persiėviejantis mišria technika labai vykęs tų tapinių traktavimas, panašiai perkelta į šiuos

kūrinius tokia pat nekalta šviesi, beveik vaiko, nuostaba. Iš tokio pirmų kšcio santykio su pasauliu ir žmogumi gimsta kūrybinis pasaulis ir jo išsakytas žodžiais, spalvomis, garsais.

Kadaise jaunystėje Ignas, šalia savo charakteringų grafikos kūrinių, kurie šiandien taip vertinami ne tik Lietuvoje, bet ir ypač Lietuvoje, jau tapė drobėmis, kuriose buvo vaizduojama gana niūri ir grasi, ir skaudi vienišio, užguito ir po pasaulį vaikomo žmogaus dalis. Iš tų figūrinių kompozicijų, kurios būdavo dažniausiai sąmoningai tamsaus ir elegantiško kolorito, žvelgė į mus mūsų pačių benamiškoji dalis. Tačiau nebuvo tuose kūriniuose nei patetiško sentimentalumo, nei prikištines didaktikos.

Šiandieniniuose Igno tapybos kūriniuose, sukurtuose, kaip minėta, giedra, beveik per-

Tarptautinio PEN klubo rezoliucija dėl Baltijos šalių nepriklausomybės

(Pasiūlyta Rusų bei JAV centrų ir vienbalsiai PEN kongreso Madeiroje priimta 1990 m. gegužės mėn. 11 d.)

55-asis Pasaulinis Tarptautinio PEN klubo kongresas reiškia gilų susirūpinimą dėl dabartinės nerimą keliančios padėties Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje. Jeigu visą žmonių mes laikome vienu mažu kaimeliu, tai reiškia, jog pavojinga konfrontacijos liepsna lengvai galėtų persimesti nuo vieno stogo prie kito, padedama viską – kultūrą ir literatūrą taip pat. Vadovaudamiesi PEN klubo principais, mes įsitikinę, jog visos tautos turi pilną teisę į apsisprendimą ir nepriklausomybę. Šios Baltijos šalys buvo aneksuotos Stalino tironijos metu. Bet tirono karstas galėtų tapti laisvės lopšiu: ir patiems rusams, ir lietuviams, latviams, estams, ir visoms kitoms tautoms, kurios taip pat kentėjo po geležine diktatoriaus letena, stebimos budrios Didžiojo Brolio akies.

Priešiško kupinas kaimynų gyvenančių bendrume žmonių kaimelyje, atsiskyrimas, nepakantūs, nualinantys bėrimai, atstūrūs pareiškimai ir sankcijos vietų dialogo – tai beviltiška juoda duobė, kuri, galimas daiktas, visiems laikams prarytų ne tik

besivaidijančius kaimynus, bet ir visas kitas niekuo dėtas mūsų kaimelio trobeles.

Draugiškas atsiskyrimas, paremtas tarpusavio supratimu ir pagarba, yra vienintelė galimybė potencialiai dvasinei vienybei, žmogaus teisei ir žmogiškajam orumui, laidojantiems ne prievartinę, bet savanorišką partnerystę kultūros, literatūros ir visose kitose abipusio bendradarbiavimo srityse. Su viltimi mes kreipiamės į konfliktuojančias puses nenuilstamai ieškoti lankstaus humaniško sprendimo, kuris sėkmingai sujungtų Lietuvos, Latvijos, Estijos nepriklausomybės pripažinimą ir sykiu užtikrintų jų teritorijose gyvenančių tautinių mažumų teises. Mums suprantama ekonominė būtinybė rasti būdą dalintis turto tarp Tarybų Sąjungos ir šių nepriklausomų respublikų. Bet mes tikimės, kad šios kaimynystėje gyvenančios tautos ir individai, ir kartu broliškai puoselės savo svarbiausią tautinį turta – kiekvienos tautos nepriklausomybę ir laisvę, savo kultūros lobius, tarp jų ir literatūrą.

Tarptautinio PEN klubo rezoliucija dėl padėties Baltijos šalyse

(Pasiūlyta danų, švedų, suomių bei norvegų PEN centrų ir vienbalsiai PEN kongreso Madeiroje priimta 1990 m. gegužės mėn. 10 d.)

Tarptautinio PEN klubo – vienišes pasaulyje tarptautinės rašytojų organizacijos – nariai, 1990 m. gegužės mėn. 6-13 d. susirinkę į 55-ąjį kongresą Madeiroje, reiškia susirūpinimą trimis Baltijos šalimis, o ypač įtempta padėtimi Lietuvoje. Tarptautinis PEN klubas visomet pasisakė už Baltijos tautų kultūrinę identitetą ir teisę į žodžio laisvę, ką patvirtina ir nepriklausomų PEN centrų Estijoje ir Latvijoje gyvavimas nuo pat mūsų organizacijos susikūrimo, o taip pat ir naujų lietuvių PEN centro įsteigimas.

Sunerimėms dėl karinės jėgos panaudojimo, okupuojant lietuvišką laikraštį spaustuves, kišimosi į jų darbą, o taip pat dėl popieriaus ir spaustuvės dažu tiekimo suvaržymų ir dėl trukdymų nušviesti įvykius pasaulio spaudoje, Tarptautinis PEN klubas kreipiasi į tarybinę vyriausybę, ragindamas nutraukti bet kokį kėsimąsi į žodžio laisvę Lietuvoje, o taip pat Estijoje ir Latvijoje.

Mes giliai įsitikinę, kad tikrai atmosfera, kurioje imamas laisvas ir nesuvaržytas keitimasis informacija ir idėjomis, gali atvesti į demokratišką ir taikingą pasaulį. Todėl mes su pagarba kreipiamės į prezidentą Gorbaciovą ir raginame jį užtikrinti demokratinius procesus Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

(Nukelta į 4 psl.)

Pati Lietuva rodosi ir kalba mums...

HENRIKAS NAGYS

Žodis, pasakytas atidarant Vytauto Igno dailės kūrinių parodą Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, šių metų gegužės 5 dieną.

Išskirtinė yra ši paroda, išskirtinė naujo muziejaus patalpa, išskirtini ir šie metai mums ir mūsų gimtajai žemei. Žinios iš Lietuvos, iš Vilniaus, minėjo sostinės gatvėse riedančius tankus ir žygiuojančius raudonarmiečius. Visa toji okupacinė orda išstovėjo ilgiau valandos prie Nepriklausomos Lietuvos parlamento rūmų, grasindama ir gasindama ir, Kremliaus įsaky-

mu, bandydama palaužti Lietuvos žmonių apsisprendimą būti laisvais ir nepriklausomais savo atkurtos valstybės piliečiais. Maskvos diktatoriai nori bet kokią priemonę palaužti pačios Lietuvos sielą ir valią. Palaužti ir vėl grąžinti melą į kasdienį gyvenimą, į kūrybą. Mes žinome, kad to nebus: tikime savo tauta, savo laisvai išrinktaisiais jos atstovais, tikime nepalaužiamu savo žemės ir jos žmonių ryžtu gyventi ir kurti laisvėje.

Tokiame tad istorijos ir laikotarpio fone, tokioje likimo lūžtyje, atidaromas šis pirmasis toks išeivijoje lietuvių dailės muziejus. Jo Chicago, jo mūsų

išeivija, jo pagaliau ir Lietuva seniai laukė. Todėl ši diena neišvengiamai bus mūsų benamių buityje; ir daugelio ryžtu ir darbu atsiektasai rezultatas vertas gražiausiais žodžiais išsakytinis padėkos bei pagyrimo.

Ir gera, ir džiugu, kad šio muziejaus pirmoji paroda skirta dailininko Vytauto Igno kūriniams. Įvairioje prasme ji simbolinė. Čia, Lemonte, į pirmąsias lietuvių naujakurių, dažnai pačių rankomis pastatytas sodybas rinkosi menininkai, rašytojai ir lietuviškojo meno mylėtojai. Viena iš tokių sodybų buvo Marius Katiliškio, į kurią rinkomės ne tik iš Chicago, bet ir visų pasaulio pakraštį. Dažnas svečias čia buvo ir šios parodos autorius. Jo tapybos darbų teberandame ne tik Katiliškių namuose. Tie darbai savo dvasia ir išsakymu labai giminingi šiandieninei Igno kūrybai, nes Igno grafika ir tapyba nesikaitaliojo pagal laiko madas ir paklausą. Igno kūriniuose tebėra toji pati giliai ir neatskiriama įsiskaidijusi vienybė: kartinė žmogiškos dalies interpretacija, paveldėta iš dar vaikystėje žiūrėtų ir praziūrėtų liaudies skulptūrų, drožinių ir tapinių mažose bažnytkaimių koplyčiose ir koplytelėse, kryžkelių rūpintojėliuose ir liūdno laidotuvinėse raudose ir giesmėse. Tasai Igno kūrybinis pasaulis todėl toks vaikiškai giedras ir kartu toks sielvartinai skurdus, toks pakilus ir kartu be galo melancholiškas. Ir visa tai tarsi susieja per visą Igno grafikos bei tapybos kūrybą nusidriekiantis lengvas, kartais vos pastebimas, šypsnyš. Todėl dailininko Igno kūrinių šiandien taip labai tinka

Dailininkas Vytautas Ignas jo darbų parodos atidaryme Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, gegužės 5 dieną. Jono Tamaliūčio nuotrauka

Atidaromas Lietuvių dailės muziejus Lemonte šių metų gegužės 5 dieną: (iš kairės) Lietuvos konsulas Chicagoje Vaclovas Kleiza, poetas Henrikas Nagys, Dalia Šlenienė ir dr. Gediminas Balukas. Jono Tamaliūčio nuotrauka

Kylanti laisvėn Tauta, Tau širdies jo akordų malda

Kompozitoriaus Jeronimo Kačinsko
kūrinių koncertas Bostone

STASYS LIEPAS

Autorinis, ypač dar kurio tebe-gyvenančių mūsų išeiviskųjų kompozitorių, koncertas mūsųose yra, sakytum, nei unikalus, nei bent jau labai retas kultūrinis fenomenas. Tokia nekasdieninė muzikinė šventė bostoniečiams buvo šių metų gegužės 6 dieną. Piličių klubo didžiojo auditorijoje Lietuvos Bendruomenės Bostono apylinkės rengtas mūsų nenuilstančio muzikos veterano kompozitoriaus Jeronimo Kačinsko kūrinių koncertas.

Po 20 metų profesoriavimo Bostono Berklee muzikos kolegijoje 1986 metais išėjęs į pensiją kaip kompozicijos profesorius emeritas, Jeronimas Kačinskas toli gražu dar ir šiandien nepoilsiauja. Reikia tiesiog stebėtis ne kiek metų naštos neprislegiamo kompozitoriaus neišsenkama energija tiek kovos už būvį plotmėje, tiek jo kūrybinių ieškojimų dvasiniuose skrydžiuose. Sekmadienio parapijos vargonininko pareigos su bažnytinio choro pareigomis rūpestiais bei kartkartėmis solistinis suvytytėjimas, ne reti pianistiniai pasirodymai ar akompaniatoriaus, ar kamerinio ansamblio dalyvio rolėje, gausi profesinė korespondencija su Lietuvos muzikų elitu – tai tik dalis jo savaitinės darbovarės, kurioje didžiausias vaidmuo – tiek įdėdamų pastangų, pašvenčiama laiko, tiek tam skiriamos meilės atžvilgiu – vis dėlto tenka jo numylėtos muzikinės kompozicijos darbui.

Lietuvoje su atlydžio laikotarpiu prasidėjus mūsų išeiviskųjų kompozitorių reabilitacijai, nuo to laiko daugybė jo kamerinių, simfoninių, chorinių, solinių kūrinių nuaidėjo Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir daug kitų Lietuvos miestų koncertinėse salėse atskirais autoriniais koncertais ar spordiniais įsiterpimais. Gal iš dalies ir šitai didžiai sekmingai muzikinei pažinčiai įtaugaujant, Jeronimas Kačinskas 1989 metais buvo išrinktas Lietuvos kompozitorių sąjungos garbės nariu.

Šis autorinis Jeronimo Kačinsko kūrybos koncertas Bostone yra jau iš eilės trečias. Prisimenu, antrąjį tokį koncertą mes, bostoniečiai, turėjome 1988 metų gruodžio mėnesį taipogi čia, to paties salėje. Bet, Viešpatie, mano, kaip baisiai skyrėsi aname koncerte klausytojus gaubusi psichologinė atmosfera nuo šiandieninės! Ano koncerto anuomet klausėmės gal tik kaip smalsūs, reikiūs pramogautojai, o šiandien mūsų tautą slepiame skausmingame jos tarptautinės padėties netikrumo, ties ją grėsmingai pakibus sovietiniam Damoklo kardui, Kačinsko muzikinės gados mūsų demoralizuoton dvasion sunkėsi, kaip koks ja stiprinantis eliksyras.

Šį koncertą realizuoti nebuvo taip lengva. Jeronimui Kačinskiui reikėjo įveikti ne vieną didesnį kliūčių. Taip, pavyzdžiui, dėl iškilusių Berklee muzikos kolegijos chorui sunkumų laiku surepetuoti daugiau numatytų Kačinsko veikalų lietuvių kalba teko į normalų koncerto laiką įterpti ir pasaulinių kompozitorių – Dvorak'o ir Mozart'o – du kūriniai. Tada, žinoma, koncerto nesumenkino, o tik pajavirino.

Tad šį koncertą ir atidarė pirmasis tų dviejų įtarpų: Antonin Dvorak'o Trio smuikui (Amos Lawrence), violončelei (Molly Kadarauč) ir fortepionui (Jeronimas Kačinskas) pirmoji dalis. Ji ir techniškai, ir stilistiškai praskambėjo be priekaištų, iš

karto suteikdama puikią meninę atestaciją visai kameristų trijulei.

Po iškilmingai praskambėjusio Dvorak'o ta pati kamerinė trijulė, kurios abu stygininkai yra New England konservatorijos auklėtiniai, programoje atliko labai dinamišką, su lakia fortepiono partija, 1989 metais Kačinsko sukurtą dviejų dalių Trio No. 4 (Adagio, Moderato). Naudojant iš įvairių muzikinių sistemų pasirinktas stilistines priemones, kompozitoriaus modernaus atspalvio absoliutinė muzika darosi gyva bei efektinga, igauna kažkokį idomų dvasinį programizmą. Šį veikalą publika sutiko karštais aplovismentais.

Smuikininkas Amos Lawrence ir violončeliste Molly Kadarauč vėliau programoje dar viena kartą pasirodė, vėl su dideliu pasisekimu atlikdami dar vieno Kačinsko kamerinio kūrinių premjerą – Duo smuikui ir violončelei (Lento, Sostenuto, Agitato). Čia ir vėl teko gerėtis, kaip sunkiame uždavinyje su tembriskai panašiais dviem styginiais kompozitorius sugebėjo išgauti kaskadą gražių ritminių bei melodinių efektų ir nuotaininio įvairumo.

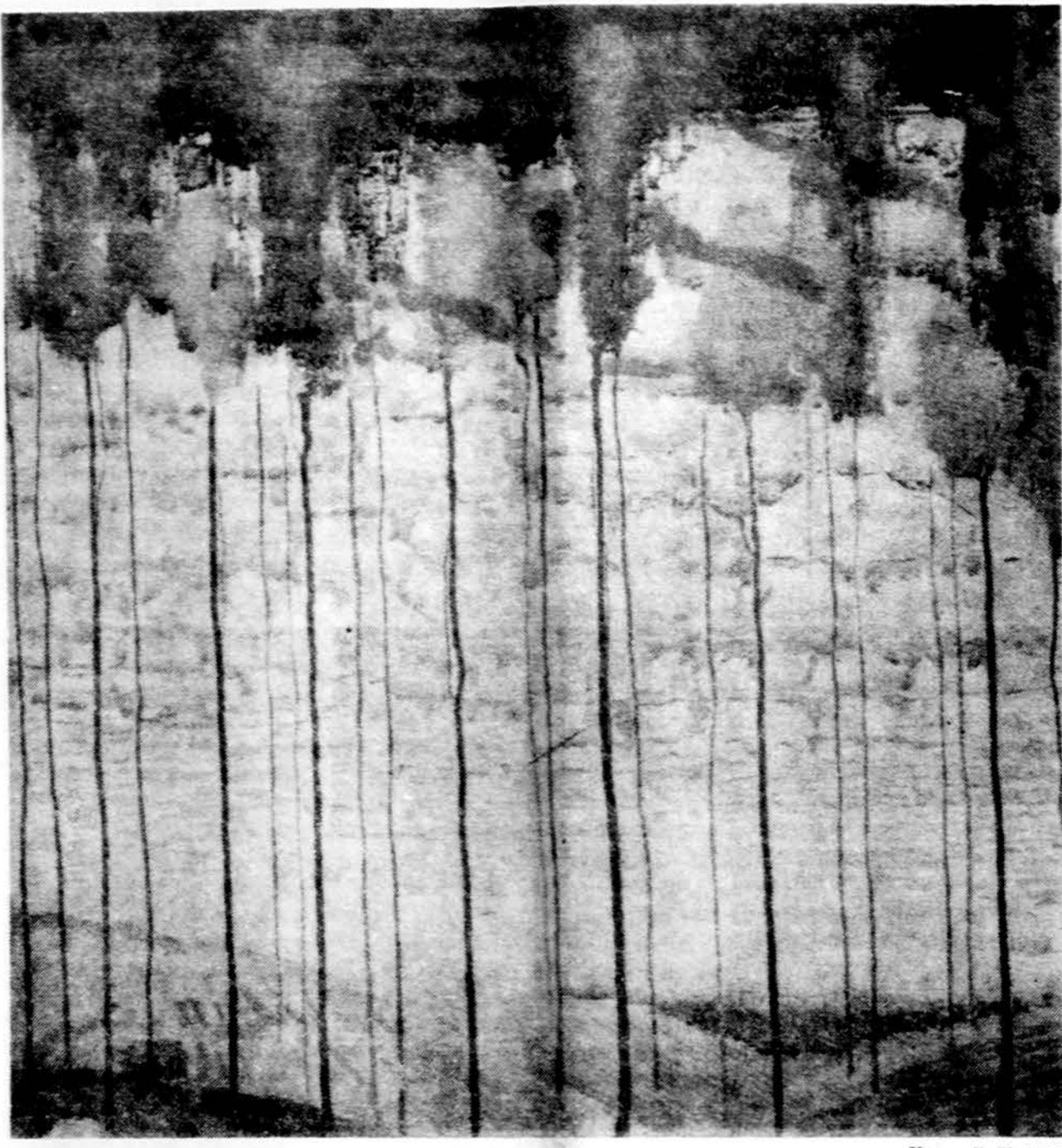
Pirmoju savo išėjimu solistas Benediktas Povilavičius (bosas), paties kompozitoriaus akompanuojamas, atliko neseniai liudies dainų tekstams Kačinsko parašyto trijų dainų ciklo premjerą. Tai graudi „Oi Dievuliau mano“, idiliška „Skrida bitelė“ ir mandriai „Zabijacka“ „Aš turėjau broliužėlį“. Šios dainos parašytos labai artimu liudiškai dvasiai stiliumi. Čia solistas savo vokalinį uždavinį atliko lengvai, be jokių sunkumų.

Antrajame išėjime solistas pasirodė jau su ilgesniu ir sudėtingesniu kūriniu – „Išjos sūnus“ (1987). Iškveptas iš viduramžių užsilikusio mūsų liudies dainos teksto apie kare žuvusių sūnų, Kačinskas jį labai idomiškai atkūrė dramatiškai išgyventom quasi mūsų liudies raudų imitacijom ir nuolatinio priegiesmio „do-mento“ kartojimu. Tai giliai, intuityviai mūsų liudiškąją dvasią atspindintis veikalas. Gražiai koncerte atliktas, jis idealiai tiko šioje jautrioje besisilijančių dartinėmis Lietuvos nelaimėmis lietuvių išeivių psichologinėje atmosferoje. Tik gaila, kad, greičiausiai vengiant per didelių išlaidų, šįkart pasitenkinta vien tik fortepionine palyda, atsisakant premjeroje parodyto puikaus programinio pučiamų (trys valtornos ir fleita) fono.

Solistas Bronius Povilavičius visą savo šį kartą liudiškąją, didelį emocinį potencialą kaudinė padėties netikrumo, ties ją grėsmingai pakibus sovietiniam Damoklo kardui, Kačinsko muzikinės gados mūsų demoralizuoton dvasion sunkėsi, kaip koks ja stiprinantis eliksyras.

Šį koncertą realizuoti nebuvo taip lengva. Jeronimui Kačinskiui reikėjo įveikti ne vieną didesnį kliūčių. Taip, pavyzdžiui, dėl iškilusių Berklee muzikos kolegijos chorui sunkumų laiku surepetuoti daugiau numatytų Kačinsko veikalų lietuvių kalba teko į normalų koncerto laiką įterpti ir pasaulinių kompozitorių – Dvorak'o ir Mozart'o – du kūriniai. Tada, žinoma, koncerto nesumenkino, o tik pajavirino.

Tad šį koncertą ir atidarė pirmasis tų dviejų įtarpų: Antonin Dvorak'o Trio smuikui (Amos Lawrence), violončelei (Molly Kadarauč) ir fortepionui (Jeronimas Kačinskas) pirmoji dalis. Ji ir techniškai, ir stilistiškai praskambėjo be priekaištų, iš

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis

„Vasara“, II, 1907

VASARIŠKOS ELEGIJOS

Kazys Bradūnas

AKMENĖLIO GYVASTIS

*I akmenėlio patalą – i žemę
Atgulkim, saulė užsiklodami,
Ir plakančią visatos širdį ramiai
Sapnuokim nepabusdami.*

*O kai padangė – begalinės lubos
Jau prisilies pirmos žvaigždės,
Tai tik lapelis nušalnotos guobos
I mūsų atgniauztą delną nuplazdes...*

*Bet saulė vėl pakyla atsiklojus
Ir vėlksi suknia šviesia,
Ir akmenėlio gyvastis – nekaltas rojus
Susipina su vasaros dvasia.*

RYTAS TĖVIŠKĖS KIEME

*Aukščiausiam sodo medį paukštis.
Dar nematytas niekada.
Kokiu vardu i jį man šauktis?...
Saulėtekio jau valanda –*

*I kiemą motina išeina.
Sūpuoja paukštį lapija.
Ar motinos, ar paukščio daina
Išgirsiu saulės burnoje?...*

*Ir suskamba namų tarmė
Kaip didelio gyvenimo gelmė.*

ATSIMINIMAI

*Atsiminime –
Mažas vaiduoklėli,
Iš tų senųjų kaimo kapinių,
Atbėgs su manim pažaisi gaudynėm
Vaikystės paskutinį vakarą...*

*Atsiminimai,
O atsiminimai –
Brangūs gyvenimo vaiduokliai
Iš didelio pasaulio pakelių,
Iš kryžkelių,
Net iš eilėraščių.
Nebėkit,
Nepalikit vienut vieno.
Susėskim dar
Už nebluoto stalo
Raugintos duonos
Saulės vakarienei.*

VIS LABIAU

*Labiau vis kalbina gamta,
Kartais lyg motinos žodžiu.
Todėl tebūna ji šventa.
Per amžių amžių ją girdžiu.*

*Saulėle šildo... Vėl palis
Ant žemės klonių ir kalnų.
Ir mano didelė dalis –
Maža dulkelė pelenų.*

studentų mišrus choras, diriguojamas profesorės Anne Peckham. Su klasikiniu grakštumu atlikęs W. A. Mozart'o „Justum deduxit Dominum“, sceniškai apšilęs choras padainavo Jeronimo Kačinsko „Jau saulutė leidžias“ (1987). Šitoji Stasio Santvaro mūsų kompozitoriui padainuota autentiška liudies melodija, paskum jojo meniškai išpletoja bei apipavidalinta, nesislėpė savyje kažkokį pastoraliskai mistišką žavesį. Tas žavesys tryško ypač iš dangiškai giedro, tonališkai švarutėliai gryo pianissimo fono ir šioje dainoje nuostabiai geros choro diktijos. Tiesiog neįtikėtina, kad ši besibaigianti piano ženklu daina galėjo sukelti klausytojose bene daugiausia entuziazmo net ligi

šauksmų bravo! Visas šis autorinis Jeronimo Kačinsko kūrybos koncertas buvo užskleistas „Lietuvos takeliais“ (Jurgio Baltrušio žodžiais). Tai, palyginti, ilgą, bet savitiškai idomus savo kompozicinio išvystymo logika chorinis veikalas, kurį dėl jo komplikuotumo a.a. profesorius Jozas Žilevičius buvo pavadinęs chorine simfonija. Šiai paskutinei dainai nuslėpė, nuansu skale nuo galingo fortissimo iki slaptingo pianissimo beveik virtuosiškai dainavusiam Berklee muzikos kolegijos chorui su jauna bei gabia dirigente prof. Anne Peckham priešaky ir scenon iškvieštam šio koncerto kūriniui profesorui Jeronimui Kačinskiui buvo sukelto audringos ir traukusios ova-

cijos. Spontaniškai atsistojusi kompozicijos profesorui emeritui pagerbti, jas kėlė visa entuziazmo pagauta klausytojų auditorija. Jo kūrybinės dvasios atsiskleidime ji čia stipriai pajuto gyvą kryžių ir rūpintojėlių Lietuvą...

Ir man tada jausminėje egzaltacijoje rodėsi, jog entuziastinga šio renginio lietuvių auditorija, dvasia jungdamasi su dėl laisvės sunkiai besigurmančia ir tadien Motinos dieną švenčiančia mūsų tauta, šiam gražiam kompozitoriaus Jeronimo Kačinsko kūrinių koncertui savo širdžių gilumoje kartu su manimi skyrė šitokią bendrą dedikaciją:

Skubanti, kylanti laisvėn
Tauta,
Tau išeivio kūrėjo štai gados,
Tau širdies jo akordų malda!

Atėjo laikas mokslo įstaigai

(Atkelta iš 1 psl.)

rektorius, prelatas Algimantas Bartkus, yra išmintingas šeimininkas. Nūdien Šv. Kazimiero kolegija tarnauja, ne tik padedama jaunuoliams ir kunigams susikurti platų religinį pasaulėvaizdį, bet ir rūpinasi tautiečiais, kurie dėl sąlygų Lietuvoje yra tapę Europos benamiais. Ir tam reikia lėšų. Mums yra būdinga rūpintis vieni kitais. Buvusieji Šv. Kazimiero kolegijos auklėtiniai yra nūdien pajėgūs būti „išmintingais šeimininkais“ ir telkti stipendijas. Esu vienas iš auklėtinių, didžiujosi išmokslinimui, kurį gavau Gregorianumo universitete ir Bibliume. Tikiu, kad daugelis auklėtinių giliai vertina Romoje išsiugdytą pasaulėvaizdį ir noi padėti jaunajai kunigijos kartai praturtėti Mieste, kuriame Tautų apaštalas Paulius „skelbė Dievo karalystę ir drasiai mokė apie Jėzų Kristų“ (Apd 28:31).

Finansinė parama Šv. Kazimiero kolegijai yra būtina. Išeivijos fondai – JAV, Kanados, Australijos ir kt. – turėtų nelaukti prašymo, bet teirautis pas kolegijos rektorių prelatą Algimantą Bartkų, kokios paramos reikia mūsų švityriui Romoje. Pavieniai aukotojai savo auką gali perduoti per parapijas, per Lietuvių katalikų religinės šalpos įstaigą New Yorke arba siųsti tiesiog rektoriaus vardu: Mons. Algimantas Bartkus, Via Casalmonteferrato 20, Roma, Italy. Kviečiu buvusius auklėtinius susisiekti su prel. Antanu Jonušu, Šv. Kazimiero kolegijos ekonomu, dėl stipendijų teikimo klierikams ir kunigams. Praturtinkime tautinį Sąjūdį jėga sąjūdžio, kurį pradėjo Jėzus Kristus!

Kun. Antanas Rubšys
Manhattan College

Bet viską saugok, atmintie...

(Tėsinys iš praėjusio
šeštadienio)

(Praėjusią savaitę pastebėjom, kad visada, kai žmogaus protas ir jausmai susitinka su be galo nuožmia realybe – kaip mūsų šimtmečio žmonių kentėjimais, žmogus pradeda svyruoti: gal ne tik žudikai ir kankintojai kalti, bet ir jų aukos – už kokių nors savo nuopolių. Pabrėžime, kad žydiškasis-krikščioniškasis šv. Raštas nedviprasmiškai žvelgia į šią abejonę: baisaus žmonių kentėjimo istorijos eigoje negalima jokiū būdu pateisinti.)

Tačiau šis konfliktas reikšiasi ne vien tarp šv. Rašto tikėjimo ir mitinių religijų, bet tam tikra prasme yra konfliktas pačioje mūsų žydiškojo-krikščioniškojo tikėjimo šerdyje. Kai kurie Izraelio pranašai Babilono tremtį ir pirmosios Jeruzalės šventyklos sunaikinimą aiškino kaip Dievo bausmę vaikams dėl tėvų nuodėmių. Tačiau šis retribucijos – atpildo teologinė teorija rizikuoja susilpninti praeities kentėjimų atminimą. Yra ir kitų balsų, kontrapunktiskų ankstesniesiems – pavyzdžiui, pranašo Jeremijo: „Štai ateina dienos, sako Viešpatie, kada jie nebesakys: „Tėvai valgė rūgščias vynuoges, ir vaiku dantys atsiėjo“. Bet kiekvienas mirs dėl savo paties nuodėmių; kiekvienam žmogui, valgiusiui rūgščias vynuoges, atsiės dantys“. Dar stipresnis yra Jobo knygos autoriaus balsas, kuris akmuo po akmens išardo dievotą retribucijos ir teodicijos teologijos statybą.

Ne vienas skaitytojas pagalvos, kokiū būdu šis teologinis disputas rišasi su mūsų pareiga atsiminti mūsų tautos žmonių kentėjimus? Šitaip: kada nekaltų aukų skundas nebėra užglostomas pateisinančiais argumentais, šis nuogas skundas yra sugrąžinamas į kito kito kaip gryno šauksmo areną. Atgaivinama dramatiška kaita, grindžianti Psalmių knygas – nuo raudos iki Dievo garbinimo ir nuo garbinimo atgal į raudą. Praėjusių metų Birželio įvykių minėjimo Lietuvoje kontekste šį judesį išreiškė „Gedulo ir vilties“ dienų sąvoka. Kai atpildo teorija padaro aukas ir jų žudikus vienodai kaltus, rauda atskleidžia žudikus kaip žudikus ir aukas kaip aukas. Tada mes minime aukas kaip tai, kas jos iš tikrųjų yra – būtent raudos nesėjai, kurių joks aiškinimas negalės sumenkinti.

Ar yra įmanoma, kad skundas, aiškinimais neišsemtas, sustotų klausti: „Kodėl mano tauta? Kodėl mano tėvai? Kodėl mano vaikai?“ Ar šitas šauksmas, todėl kad jis taip žmogiškas, nėra kartu ir tikrovės klausinėjimas? Ir ar blogio klausinėjimas nėra kartu protestas, jeigu ne kaltinimas, –

ne žmonių iš Dievo pusės, bet Dievo iš žmonių? Juk Viešpaties ir jo tautos sandora reiškė ir Dievo teisną žmonėms. Ar pati sandora įgalina ir bylą apsukti? Prisiminsime, kaip atvirai su šiuo klausimu rungtis Lietuvos Nepriklausomybės dainius, Sibiro tremtinys Antanas Miškinis savo vėlesnėje poezijoje. Tačiau jokiū būdu tų išlikusiųjų, kuriuos ju skausmas ir pyktis atvedė į šią baisią kovą – primenančią Jokūbo ristynes su angelu – negalima laikyti netikintais. Tas, kuris Dievą kaltina, yra daug mažiau bedievis negu tas, kuriam Dievas nesvarbu. Toks kaltinimas gal iš tikrųjų išreiškia vilties nekantrumą, kurio prototipas yra Psalmisto skundas: „Kaip ilgai, o Viešpatie!“ I Dievą tikime, nežūrint blogio, greičiau negu, kad tikime į Jį, norėdami, kad blogis būtų išaiškintas. Blogis – neteisingas, neužpelnytas kentėjimas – visada lieka, kas jis yra, ir lieka tai, kas neturėtų būti.

Pradžioje svarstėme, ar Mozės iššūkis savo tautai atsiminti, surištas su Dievo dovana Izraeliui – apreiškimu per šventąsias knygas ir išvedimu „iš Egipto, iš nelaisvės namų“, bei mūsų šventas prisiminimas visų šio šimtmečio aukų, o ypač mūsų savųjų, yra radikaliai skirtingos atminties išraiškos. Reikia sakyti, kad ne. Rauda tiek pat reikalauja atminimo, kiek palaimingi įvykiai. Prisimename savuosius kankinius kalėjimuose, Rainių miške, lyje, kruvinus kelius tesėjusius „Vorkutoj, Karagandoj, Kolmoj, / Norilске, Uchojt, Solikamske, Intoj, / Mordovijos miškuos ir taip toliau“ ir klausomės, kaip išlikusieji apsaoko „baisią odiseją“ (pagal Antano Miškinio „Vakarė žvaigždė“). Jų prisiminimas yra tuo šventesnis, jeigu kartu išpažįstame, kad Dievas, praeityje kaip ir dabar mūsų tautą laimėjęs laisvės proveržiais, nėra kentėjimo šaltinis, bet autorius įsakymo: „Nežudyk“.

Jeigu įsitikiname, jog šv. Rašto požiūriu vienintelė teisinga laikysena mūsų brangiųjų asmenų kančios ir mirties atžvilgiu yra jų atminimas, tai jau svarbus poveikis mūsų samonei, tačiau dar lieka klausimas: ar neturėtų tas atminimas įgauti ir visuomeninę išraišką, nes, pavyzdžiui, savo nukankintų, Sibire numarintų brolių ir seserų, tėvų ir vaikų atžvilgiu liūdime ne pavieniai ju gimines, o visa mūsų tauta? Tokiai tautinei atminimo išraiškai prasminga pradžia yra davusi Lietuva, praėjusiais metais paskelbusi ir įvykdžiusi Birželio keturioliktosios – „Gedulo ir vilties“ dienos apeigas. O kaip toliau? Per visus il-

(Nukelta į 4 psl.)

Vilniaus Jaunimo teatras jau pakeliui

Birželio 16 dieną su Jaunimo teatro meno vadove Rūta Vanaigaite Vilniuje kalbėjosi Raimundas M. Lapas, radijo laidos „Žemė L“ (WPNA 1490 AM, Oak Park, Illinois) vedėjas. Artejanas Jaunimo teatro spektakliams Chicago Tarptautiniame teatro festivalyje, manome, kad šis interviu bus įdomus ir mūsų skaitytojams.

— *Chicago žmonės kiek susirūpinę: ar Jaunimo teatras išvis atvyks? Norėtume užtikrinti, kad tikrai taip. Taigi — kada, kokių maršrutų?*

— Sunku buvo gauti bilietus — reikėjo per Maskvą. Gavom juos paskutinę minutę. Tiksliau tariant, štai jau dvi valandos, kai turim juos rankose. Dabar jau 99% tikim, kad išskrisim. Skrisim maršrutu Maskva-New Yorkas, pirmieji penki žmonės birželio 23, visa likusi trupė — birželio 24 diena. O Jonines turbut švėsime lektuve.

— *Kas pirmieji atvyksta?*

— Režisierius Eimuntas Nekrošius, scenografas, aš pati ir du žmonės iš techninio personalo paruošti viską pirmajam spektakliui.

— *Iki New Yorko Aeroflotu, o toliau?*

— Pagrindinė trupė, dalyvaujanti Nekrošiaus spektakliuose, paskutinį kartą vaidina liepos 1, ir liepos 3 išvyksta atgal į Lietuvą, o dalis trupės su Žemaitės „Trijų mylimų“ spektakliu pasilieka dar maždaug dešimt dienų — jie važinėja po lietuviškas kolonijas Amerikoje. Spektaklis bus vaidinamas Detrote, Clevelande, New Yorke ir Chicagoje.

— *Kas suruošė šias gastroles?*

— Šiuo metu „Trijų mylimų“ spektakliu, jo gastrolių rūpinasi „Margučio“ radijo programos vedėjas Petras Petrutis Chicagoje, ir tikime, kad jis mylės mūsų aktorius ir rūpinsis jais iki galo.

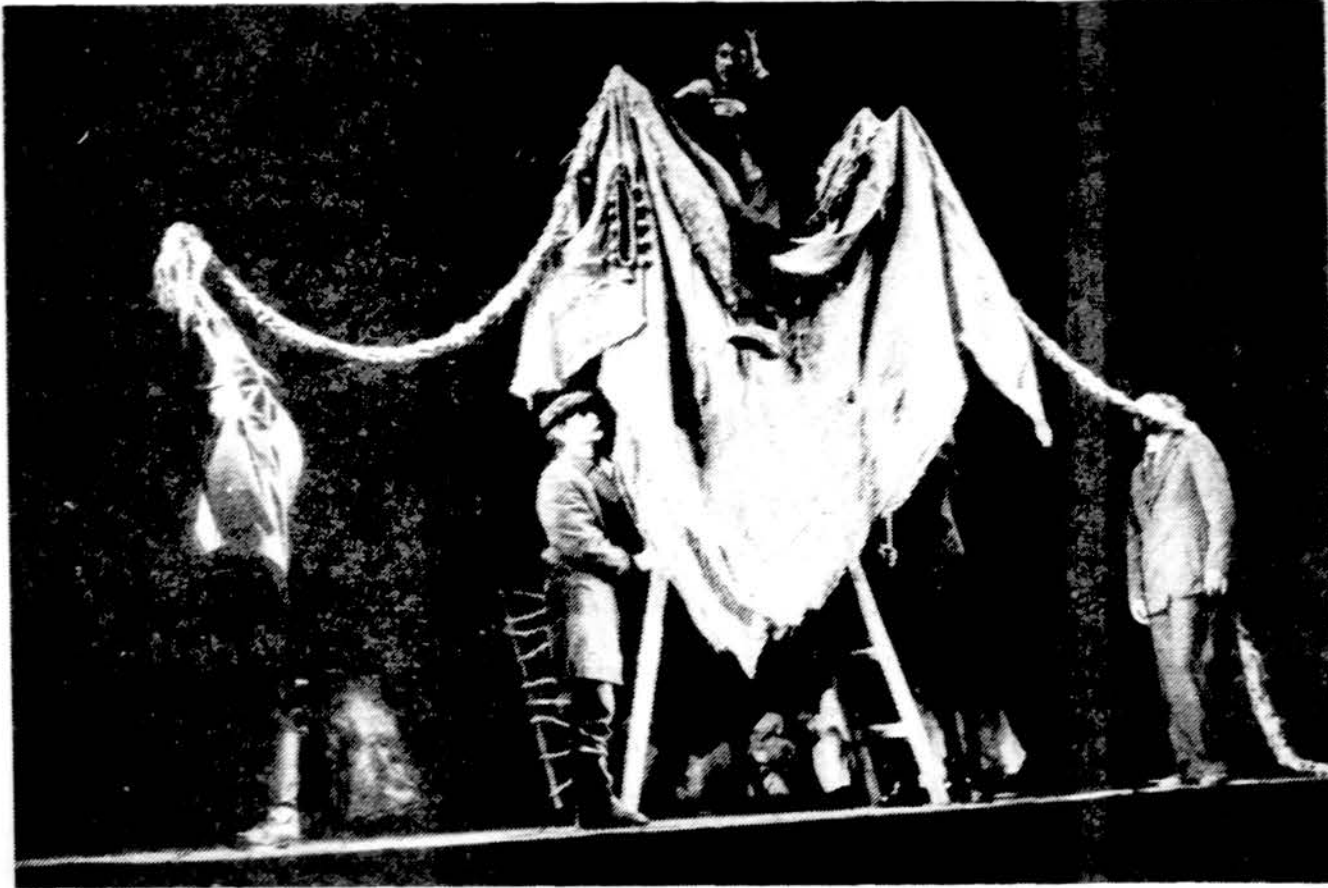
— *Kodėl būtent šis spektaklis?*

— „Trijų mylimos“ Lietuvoje labai populiarios, žiūrovai eina į jas po kelis kartus. Tai gero lygio komedija. Iš lietuviškos dramaturgijos pastatymų šis spektaklis mėgiamiausias ir ilgiausiai einantis mūsų teatre.

— *Ar buvo sunku gauti vizas iš JAV?*

— Vizas turime gauti pirmadienį (birželio 18 diena). Amerikos ambasadoje mums pasakė, kad jokių sunkumų neturėtų būti. Su bilietais buvo sunku — kiek kartų beužsakėme, visada atėdavo neigiamas atsakymas. Ir tik ypatingu pastangų deka mes juos gavom. Beje, Aeroflotas pareikalavo dalį sumos mokėti doleriais.

— *Kas tas išlaidas padengia?*

Scena iš Vilniaus Jaunimo teatro spektaklio „Ilga kaip šimtmečiai diena“, kuris ateinančią savaitę bus statomas Chicago Tarptautiniame teatro festivalyje.

— Chicago Tarptautinis teatro festivalis.

— *Idomu, kiek jaunimiečių atvyksta į Chicago?*

— 40 žmonių. Dar penki, nei prieš dvejus metus.

— *Kaip vyksta repeticijos, pasirošimas festivaliui?*

— Šie spektakliai vaidinami jau seniai. Dabar bandomė juos šiek tiek pritaikyti amerikiečių publikai. Nekrošius ir aktoriai bando priartinti spektaklius prie amerikietiško teatrinio suvokimo: kiek jie yra pajutę, čia lėtas ritmas, kitas aštrumas, lėtas humoro suvokimas. Bandomė tai pakoreguoti. „Trijų mylimos“, kurios mūsų teatre skamba žemaitiškai, čia bus vaidinamos literatūrinė lietuvių kalba.

— *Teko girdėti, kad šiomis dienomis Jaunimo teatras dar gastroliuoja Kaune.*

— Gastroles baigiasi, šiandien (birželio 16 diena) kaip tik paskutinis spektaklis — „Duokis“.

— *Gal sulauksim kokių staigmenų iš Jaunimo teatro Chicagoje?*

— Mes tikėjome, kad galėsime jums staigmenų paruošti, bet... atrodo, kad didelių staigmenų nebus. Nebent tiems, kurie nėra matę šių spektaklių, bus staigmena jų meninis lygis ir tai, kokių viršūnių gali pasiekti lietuvių aktoriai.

— *„Karalius Lyras“ buvo labai išgarsintas. Gaila, kad jo nepamatysim.*

— Tikiu, kad vis tiek ir mes, ir jūs pamatysim tą „Karalių Lyrą“. Šekspyras tokia gigantiška uola — pradedus dirbti, viskas

atrodo lengviau, o kuo toliau į mišką, kaip sakoma, tuo daugiau medžių. Visi, kas statė „Lyrą“, ejo į jį po keletą metų — nes tai kaip jūra, kaip aukštas kalnas, į kurį užkopti režisieriai metų ar net dvejų nepakanka. Bet aš tikiu, kad tas projektas bus įgyvendintas. Tai daug daugiau, negu Nekrošius iki šiol yra ką nors darys.

— *Kokie ateities planai? Kas po Chicago?*

— Po Chicago teatras mėnesį atostogaus, o paskui, rugpjūčio 16 diena, pradėdam naują sezoną ir kimbam į darbus, į naujus pastatymus. Mes kaip tik atidarem Mažąją sceną Jaunimo teatre, ir norim duoti labai jauniems režisieriams, jauniems aktoriams pasireikšti. Na ir — tai vyksta visoj Lietuvoj — teatras pradeda pereiti prie naujos struktūros, prie visame pasaulyje vyraujančios sutarčių sistemos. Tai jau lenkia labiau į komercinę pusę,

Bet viską saugok, atmintie...

(Atkelta iš 3 psl.)

gus metus nuo antrosios Sovietų okupacijos ir mes išvijoje esame ruošę birželio įvykių minėjimus, kurių metu prasmingai kartojome tuos 1940–1941 metų birželio mėnesių įvykius sau patiem. Bet penkiasdešimčiai metų praėjus, nelaimingai ir tie mūsų minėjimai pradėjo tapti trafaletais.

— *Ką turėtumėm toliau daryti? Atsižadėti tų minėjimų negalime ir neturime teisės. Bet juos ir toliau vykdyti tokia pačia forma, reiškia pavojų juos subanalinti. Dvejų metų tarpo Lietuvos atgimimo šviesoje galbūt ir mes galėtumėm keisti savo tautos kančių apvaikščiavimo būdą. Jeigu anksčiau visi šie mūsų minėjimai vykdavo višios salės pagal tradicinį formatą — paskaita ir meninė dalis, ar nevertėtų mums dabar tiesiogiai atsikreipti į mūsų Sibiro tremtinių patirtį, išpasakotą jau daugelyje čia ir Lietuvoje išleistų knygų? Gal prasmingiausia būtų birželio įvykius minėti, suruošiant religinę vigiliją — su šv. mišiomis už mirusius ir kentėjusius, su liturginiais skaitymais iš jų atsiminimų ir mūsų nuosirdžia malda už visus žuvusius dėl Lietuvos, ir už Lietuvos laimingą ateitį. O užtuot ruošę tuos įprastinius minėjimus, galėtumėm turėti literatūrinius vakarus ar popietes, kurių metu būtų skaitomi (ir mes jų klausytumėmės) išlikusių Sibiro gyvų poezija ir jų pasakojimai apie jų patirtį Sibiro tremtyje. Šitaip reikalavimas, kad mes niekada neužmirštumėm, ką jie pergyveno, kaip jie kentėjo ir mirė, būtų įkūnintas mūsų tau-*

bet teatras, koks jis buvo, šiame intensyviame gyvenime išsilaikyti negali — jis turi keistis.

— *Atlikti už pokalbį. Nekantariai laukiame Jaunimo teatro Amerikoje, o tuo tarpu — gero vėjo!*

Raimundas M. Lapas (viduryje), radijo programos „Žemė L“ vedėjas, su Chicago Tarptautinio teatro festivalio organizatoriais Jane ir Bernard Sahlinais.

Liūnės Sutemos ir Henriko Nagio poezijos popietė

Sekmadienį, šių metų gegužės 6 dieną, Lietuvių dailės muzieju Lemonte susirinko būrelis poezijos mėgėjų. Apžiūrėję išstatytą dailininko Vytauto Igno dailės darbų parodą ir kitas parodas, suruoštas Lietuvių dailės muziejaus atidarymo proga, susėdo pasiklausyti poetų, brolio ir sesers, Henriko Nagio ir Liūnės Sutemos. Pirmas skaitė Henrikas Nagys — eilėraščius iš savo naujausios poezijos ciklo „Vilniaus pavasaris“. Klausytojai nuosirdžiai ir šiltai priėmė poeto naujausią kūrybą. Po to išėjo Liūnė Sutura. Išgirdome eilėraščius iš rinkinio *Vendeta* ir iš poetės naujo ciklo „Graffiti“.

Pabaigai vėl skaitė Henrikas Nagys, šį kartą jau žinomus savo kūrinis, kaip „Budapesto baladė“. Popietė užsibaigus, poetams įteikė gėlių puokštės Jūra Antanaitė. Svečiai ilgai ir šiltai plojo, lyg prašydami, kad popietė prasitęstų dar ilgiau. Reta ir maloni proga buvo girdėti abu šiuos išsivijusius poetus, kartu skaitant savo kūrybą.

— *Agnė Katiliskytė*

tos kasmetinėse jos tragedijos apeigose.

Dar vienas įsilymas — kiekviena lietuviška šeima išsivijoje turėtų turėti savo nuosavybėje mūsų dailininko Kestučio Zapkaus šiais metais sukurto plakato: „Why Lithuania Can't Wait to Be Free“, su širdi veriančiais vaizdais iš 1940–1941 metų. Be abejo, tai plakatas, kurio negalima, irėminus, pasikabinti namų salone — tokios stip-

Pasitikime rytoj Jaunimo teatrą

Chicago Tarptautinio teatro festivalio rengėjų komiteto atstovė Mary Pat Sullivan trečią dieną, birželio 20 dieną, pranešė mums, jog Aeroflotas patvirtino Jaunimo teatro kelionės rezervacijas, kartu atsiųsdama ir kopiją Aerofloto pranešimo (jame Aeroflotas taip pat pakvituoja iš festivalio rengėjų gautus 10,000 JAV dolerių už jaunimiečių kelionę ir atspirą už savo dėsima, teatro narių kelionę sutvarkant).

Jaunimo teatro trupės nariai į Chicago atvyksta rytojauš dienos vakarą, sekmadienį, birželio 24 diena, 7:48 val. vak., į O'Hare aerouostą American Airlines #377 skrydžiu iš New Yorko. Festivalio rengėjai prašo ir skatina čikagiečius lietuvių nuvykti į O'Hare mūsiškio Jaunimo teatro narių pasitikti.

(Primername, jog Vilniaus Jaunimo teatro spektakliai „Kvadratas“ ir „Ilga kaip šimtmečiai diena“ Chicago Tarptautiniame teatro festivalyje bus statomi nuo birželio 26 iki liepos 1 dienos Blackstone Theatre, Chicago miesto centre. Informacijos gaunamos ir bilietai užsisakomi telefonu 312-644-FEST.)

Rašytojo Jono Minelgos netekus

Krikščionims liūdniausią dieną, Didįjį Penktadienį, šių metų balandžio 13, Chicagoje mirė vaikams poezijos kūrėjas ir humoristas Jonas Minelga. Liūdi visi, kas bent rankoj turėjo ir paskaitė jo eilėraščių, skirtų jaunam skaitytojui. Tokio sklandumo ir lengvumo, žaismingumo yra pasiekę nedaug kas. Jį drąsiai galima statyti šalia Vytės Nemunelio ir Leonardo Žitkevičiaus. Minelga išleido tris dailiai iliustruotas knygas vaikams: *Labas rytas, vovė* (1964, dailininkas — Kazys Veselka), *Kišio pyragai* (1973, dailininkė — Vanda Alekniene) ir *Žiogas muzikantas* (1982, dailininkė — Diana Kizlauskienė). Ketvirtą rinkinį buvo paruošęs, bet leisti nesutiko, atidėliojo. Daug jo eilėraščių vaikams spausdinta *Draugo*, „Tevynės žvaigždutėje“, *Eglutėje* ir kitur. Stovykliniais laikais Vokietijoje spausdino *Žiburiuose*, *Žingsniuose*. Pradėjo spausdinti dar 1930 metais Lietuvoje vaikų laikraščiuose *Žvaigždutėje*, *Kregždutėje*, *Saulutėje*.

Vaikams rašyti, ypač eiliuoti, sunkiau negu suaugusiems. Reikia įeiti į vaikų pasaulį, juos sudominti, užburti, bet ne moralizuoti, mokyti, diktuoti. Minelga kaip tik gerai suprato, ko vaikas nori, kuo domisi. Jis kalba ir apie tėvynę, tautines šventes, bet be patoso, pamokslų. Rašo apie matomą aplinką — draugus, paukščius, medžius, atostogas, keliones, jiems pažįstamus indėnus, astronautus, sportininkus. Mini Lietuvos vietovardžius, upes, kalnelius, Dievulį. Pranas Naujokaitis *Lietuvių literatūros istorijos IV* tome rašo: „Svarbiausia, kad J. Minelga moka įsigyventi į vaikų pasaulį, prakalbėti jų kalba. Jis net kreipiasi į mažuosius skaitytojus bičiuliškai *Ei vyruti...; ei broliuk...; ei drauguži!*“ [lengvas dainelės įsipina... ant kalvos ošiančios liepos, klebantys upeliai, pušynėliai, sodai sodeliai, berželiai, tvoros ir žiogeliai smuikininkai. Visa taip lengva, gražu, sklandžiai plaukia, kad savaime kyla noras dainuoti, o kojos pradeda žengti

Jonas Minelga (1914-1990)

eilėraščių ritmu:

*Kinku-linku dirvonėliu
Link namų
Giedrių, Rūtų, Antanėlių
Mylimų.*

Gal dar kas nežino, kad Minelga buvo ir humoristas, satyrikas. Tai irgi sunkus menas. Yra mėginančių eiliuoti pajaukauti, ką nors linksmo pasakyti, bet dažnai tas juokas arkinis. Tik gaila, kad humoristinių eilių Minelga nėra išleides, o jų prirašes daug; jas surinkus, susidarytų didokas rinkinys. Prisdengęs keliais slapypardžiais, humoristiką spausdino periodikoje, daugiausia *Draugo*, „Spygliuose“ ir „dygliuose“.

Šviesaus atminimo Jonas Minelga buvo kilęs iš Preikapių kaimo, Pernaravos parapijos ir valsčiaus, Kėdainių apskritys. Gimęs, *Lietuvių enciklopedijos* žiniomis, 1917 metų rugpjūčio 6 dieną, bet iš tikrųjų buvo trejais metais senesnis, vadinas, gimė 1914 metais. Buvo labai užsidares, tylus, retai kur rodėsi, keletą metų negalavo, o paskutiniuoju metu sunkiai sirgo, kadkodėl buvo užmirštas beveik visų. Jį lankė, slaugė ir padėjo tik keletas ištikimų draugų. Laidotu vėmis pasirūpino šauliai.

O kaip sunku bus rasti, užauginti, kas vėl galėtų taip taikliai prakalbėti į jauną skaitytoją jam patrauklia kalba, kaip dainuodamas kalbėjo Jonas Minelga.

Č.G.

Scena iš Vilniaus Jaunimo teatro spektaklio „Trijų mylimos“: aktoriai Irena Kriauzaitė, Vanda Marčinskaitė, Kristina Kazlauskaitė ir Gediminas Girdvainis. Šia žemaitės dviejų dalių komedija Jaunimo teatras vaidins Jaunimo centre, Chicagoje, liepos 3 ir 4 diena.

Stanislavo Kairio nuotrauka

Poetai Liūnė Sutura ir Henrikas Nagys dailininko Vytauto Igno darbų parodoje, Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, kur šių metų gegužės 6 dieną muziejaus atidarymo proga vykusioje jų abiejų poezijos popietėje jie skaitė savo kūrybą.

Pati Lietuva rodosi...

(Atkelta iš 2 psl.)

Ignas kūryba yra daugiausia toji kryžių ir rūpintojėlių žaliuojanti ir žydinti, tačiau ir speigračių naktis kėncianti, kovojanti, nepalaužiama Lietuva, kurios sielą randame jos vaikų dainose, drobėse, žodžiuose. Jos niekas negali iš mūsų atimti, niekas jos negali nužudyti, nes ji

liks amžiams lūpose, širdyse, akyse, liks visų jos kūrėjų kūryboje, nes tai yra nemirtingas mūsų žemės, mūsų Lietuvos lo-bis, jos savastis, būtis, būtis ir siela.

Todėl ši diena nepaprasta. Todėl šios patalpos tokios brangios. Todėl ši dailininko Vytauto Igno paroda tokia artima mums, tokia brangi. Pati Lietuva rodosi ir kalba mums, o mes tik-tai atverkime akis, ausis ir širdį.